

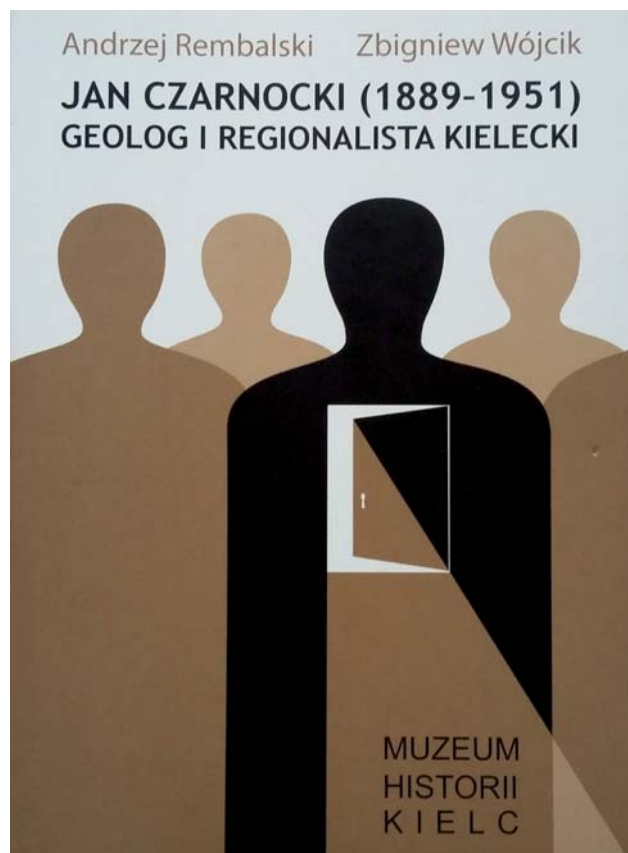
A. REMBALSKI, Z. WÓJCIK – Jan Czarnocki (1889–1951), geolog i kielecki regionalista. Biografie kieleckie. Wyd. Muzeum Historii Kielc, Kielce 2020, 222 str., 20 ilustracji, aneksy, indeks osobowy, indeks nazw geograficznych.

Ukazała się dawno oczekiwana książka o Janie Czarnockim, ważnej postaci polskiej geologii, badaczu regionu świętokrzyskiego, współzałożycielu i dyrektorze Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie. Jej autorami są prof. Zbigniew Wójcik i dr Andrzej Rembalski, kielecki historyk i regionalista.

Jan Czarnocki, urodzony w Kielcach w rodzinie geodety Jarosława Czarnockiego, od najmłodszych lat pasjonował się przyrodą (początkowo także archeologią), a penetrując różne rejony Gór Świętokrzyskich, gromadził obfite zbiory paleontologiczne, geologiczne i archeologiczne. Pierwsze artykuły naukowe opublikował już w latach szkolnych, samodzielnie i z udziałem szkolnego kolegi i przyjaciela Jana Samsonowicza, a wiele swoich zbiorów przyrodniczych, archeologicznych i in. przekazywał do organizowanego muzeum regionalnego w Kielcach, stając się jego współtwórcą. Dowiadujemy się, że pochłonięty nauką pasją zaniedbał sprawy szkolne i nie przystąpił do matury. Podczas ubiegania się o przyjęcie na studia na Uniwersytecie Lwowskim, w czym prawdopodobnie pomógł mu prof. Józef Siemiradzki, zamiast świadectwa maturalnego przedstawił artykuł o faunie łożysk górno-dewońskich okolic Kielc. Kilka lat później Siemiradzki bezskutecznie namawiał go do formalnego zakończenia studiów i zrobienia doktoratu. W czasie pobytu we Lwowie Czarnocki należał do Związku Strzeleckiego, na początku wojny brał czynny udział w służbie wywiadowczej przy legionach.

Brak dyplomu nie zatrzymał jego kariery zawodowej. W 1915 r. został przyjęty przez Jana Lewińskiego do Pracowni Geologicznej Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (MPiR) w Warszawie, wkrótce obejmując jej kierownictwo (1917), a w 1916 r. do organizowanej przez Lewińskiego Katedry Geologicznej na Uniwersytecie Warszawskim, jako asystent. Dodatkowo w 1918 r. został referentem do spraw geologii w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, któremu miał podlegać Państwowy Instytut Geologiczny, i gdzie zapadła decyzja o wcieleniu do niego Pracowni Geologicznej MPiR. Zbiory i wyposażenie pracowni stały się materialną bazą Państwowego Instytutu Geologicznego organizowanego przez prof. Józefa Morozewicza, a jej dotychczasowy kierownik włączył się do prac organizacyjnych. Jednocześnie Czarnocki prowadził badania geologiczne, które zaowocowały odkryciem w Górach Świętokrzyskich karbonu oraz rozprawą *Stratygrafia i tektonika staropaleozoicznych utworów Gór Świętokrzyskich* i mapą geologiczną środkowej części pasma (w skali 1 : 100 000).

Badania regionu świętokrzyskiego Czarnocki kontynuował jako pracownik instytutu. W latach 30. rozszerzył je na miocen niecki miechowskiej i zapadliska przedkarpacciego, zajmując się jego stratygrafią i rozwojem facjalnym,

co było ważnym krokiem ku powojennemu odkryciu „wielkiej siarki”. Równocześnie z badaniami podstawowymi interesował się geologią surowcową, wystąpieniami rud żelaza, miedzi i ołowiu, barytu, węgla brunatnego, łupków bitumicznych, złożami surowców skalnych i zagadnieniami wód mineralnych. Za *opus magnum* Czarnockiego powszechnie uważa się *Geologię regionu Łysogórskiego w związku z zagadnieniem złóż rud żelaza w Rudkach* opublikowaną w 1950 r.

Oznaki zbliżającej się wojny wywołały w kręgach rządowych i wojskowych przekonanie o konieczności reorganizacji i dofinansowania PIG dla poprawy jego funkcjonowania. W 1937 r. Czarnocki spotkał się z propozycją objęcia stanowiska dyrektora instytutu, której nie przyjął, wskazując jako najodpowiedniejszą osobę na tę funkcję Karola Bohdanowicza¹.

Ostatecznie został wicedyrektorem, naczelnikiem Wydziału Muzealnego, kierownikiem Grupy Świętokrzyskiej i animatorem unowocześniania prospekcji geologicznej, przez wprowadzenie w dużym zakresie geofizyki i wiertnictwa. Konflikt z dyrektorem Bohdanowiczem po zakończeniu wojny (list Czarnockiego – aneks 8) spowodował jego odejście z instytutu w 1946 r. i objęcie kierownictwa Instytutu Badań Regionalnych w Kielcach, którego był współtwórcą. Do PIG wrócił po śmierci Bohdanowicza w 1947 i zajął jego miejsce. Sukcesem Czarnockiego było opracowanie z zespołem, w ramach tzw. planu 6-letniego,

¹ Propozycję przedstawił Czarnockiemu szef Sztabu Generalnego [Ogólnego – JBM] WP gen. Wacław Stachewicz, kolega ze studiów geologicznych we Lwowie i podchorążówki strzeleckiej.

programu organizacji i działalności PIG jako instytucji odpowiedzialnej za zbadanie bazy surowcowej kraju, jeszcze przed utworzeniem Centralnego Urzędu Geologicznego. Spektakularnych rezultatów podjętych wtedy badań Czarnocki nie doczekał.

Znaczną część książki zajmuje omówienie mniej znanej działalności Jana Czarnockiego w Instytucie Badań Regionalnych, na polu ochrony przyrody, krajoznawstwa i w dziedzinie muzealnictwa. Cennym uzupełnieniem są aneksy, zawierające kalendarium życia Czarnockiego, bibliografię publikacji – jego i o nim, niektóre dokumenty, przemówienia itp., a także indeksy: osobowy i nazw geograficznych.

Dzięki szczegółowej kwerendzie autorów w Muzeum Narodowym w Kielcach, gdzie znajduje się m.in. depozyt archiwum rodzinnego Czarnockich, i ich imponującej wiedzy historycznej i regionalnej, książka odznacza się bogactwem informacji, często mało znanych lub zupełnie nieznanymi faktami z życia i działalności Jana Czarnockiego.

Szkoda tylko, że jego interesująca, wyrazista twarz została schowana na przedtytułowej stronie książki zamiast zdobić okładkę.

Jerzy B. Miecznik
Emerytowany pracownik PIG-PIB